

Dysgu yn y sector Gwirfoddol a Chymunedol:

Ymchwil ac adolygiad o'r ddarpariaeth dysgu Oedolion ac yn y
Gymuned yn y sector Gwirfoddol a Chymunedol yn Sir Benfro
Casgliadau ac Argymhellion

Paratowyd yr adroddiad hwn ar ran:

Cymdeithas Gwasanaethau Gwirfoddol Sir Benfro (PAVS)

7. Casgliadau

Mae'r adroddiad hwn wedi archwilio'r ddarpariaeth bresennol o gyfleoedd dysgu oedolion ac yn y gymuned gaiff eu darparu gan y sector Gwirfoddol a Chymunedol yn Sir Benfro, datblygiadau arloesol mewn darparu a chynllunio, a dulliau ar gyfer adnabod a rhannu anghenion dysgwyr. Archwiliwyd dau fodel o Rwydwaith Ddysgu o rannau eraill o Gymru gyda ffocws arbennig ar y rôl oedd gan y sector Gwirfoddol i'w chwarae yn y ddau, a thrafodwyd ystyriaeth o rôl y sector mewn Rhwydwaith Ddysgu ar gyfer Sir Benfro.

7.1 Mapio'r ddarpariaeth bresennol

Mae'n amlwg fod ystod eang o gyrsiau oedolion ac yn y gymuned yn cael eu darparu'n llwyddiannus gan y sector Gwirfoddol a Chymunedol, ac mae yna arwyddion o ragolygon ar gyfer twf yn y dyfodol, fel a drafodir yng nghasgliad adran 2.

Fel drafodwyd, mae llawer o'r hyfforddiant yn cael ei ddarparu 'ar gais', heb unrhyw ariannu craidd. Awgrymir fod yn rhaid i ddatblygiad cynllun strategol sy'n cynnwys gweithio effeithiol mewn partneriaeth o fewn, a thu allan, i'r sector, gyflwyno'r ddadl am gyllid strategol addas, gyson yn ogystal â datblygu modelau ar gyfer cynaliadwyedd. Nododd ymchwil gan Estyn¹ fod dysgwyr yn gyffredinol yn gwneud cynnydd da o ganlyniad i'w cyfranogiad mewn cyrsiau DOG a bod y sgiliau gaiff eu meithrin, megis hyder a hunan-barch yn eu helpu i fynd ymhellach ar y siwrnai ddysgu, ond nad yw cynnydd y dysgwyr hyn yn dueddol o gael ei olrhain yn dda, gyda thystiolaeth anecdotaidd yn unig o gynnydd. O ran hyn, mae ymchwil ddiweddar gan NIACE² ar fesur 'canlyniadau meddal' dysgu anffurfiol neu heb achrediad, efallai ei bod hi'n werth archwilio ffactorau megis twf mewn hunanhyder, gwell sgiliau cyfathrebu a dyheadau addysgol wrth ddadlau am fodel ariannu newydd sy'n helpu i ddarparu manteision strategol a chyflwyno'r ddadl nad dysgu ffurfiol, achrededig yw'r unig ffurf o ddysgu sydd werth ei ddarparu neu ei ddilyn.

7.2 Adnabod a rhannu gwybodaeth am anghenion dysgwyr

O ran adnabod anghenion dysgwyr ac ymateb iddyn nhw, dylid archwilio methodolegau addas ar gyfer cofnodi a rhannu gwybodaeth. Bydd datblygiad Porth Addysg Sir Benfro er mwyn rhoi 'ffenest siop' i'r sector, o fudd wrth hyrwyddo cyfleoedd hyfforddi i ddysgwyr presennol a dysgwyr posibl, ond mae angen iddo fod yn gysylltiedig â gweithgareddau cyd-drefnus a gweithio mewn partneriaeth.

Mae'r ymchwil hwn hefyd wedi adnabod, fodd bynnag, bod isadeiledd dechnegol a gweinyddol, ac hyd yn oed ariannu wedi'i anelu'n strategol er mwyn hwyluso gweithio mewn partneriaeth i fapio a chwrdd ag anghenion dysgwyr yn well yn amod angenrheidiol, ond nid digonol o gyflawni camau cyntaf Rhwydwaith Ddysgu effeithiol lle mae gan y sector Gwirfoddol a Chymunedol ran gyfartal i'w chwarae. Yr hyn sydd hefyd ei angen yw cyd-dealltwriaeth a sgwrsio er mwyn ateb a harmoneiddio (ac nid llethu) gwahaniaethau diwylliannol rhwng partneriaid a'r cymunedau buddion maen nhw'n eu cynrychioli, er mwyn hwyluso gweithio mewn partneriaeth effeithiol sy'n parchu a phrisio'r amrywiol anghenion a chryfderau sydd i'w cael o fewn a thu allan i'r sector.

Mae galw am bynciau ychwanegol yn adlewyrchu'n bennaf anghenion penodol y sector, gyda graddau helaeth o anghenion arbenigol megis hyfforddiant mewn marchnata celfyddydau, a thrafnidiaeth gymunedol.

¹ Ehangu cyfranogiad mewn dysgu yn y gymuned i oedolion: Arolwg o arfer gorau, Estyn, 21^{ain} Mehefin 2004

² Catching Confidence: the nature and role of confidence – ways of developing and recording changes in the learning context, NIACE, 2005

7.3 Modelau darparu

Mae'r ymchwil hwn wedi archwilio nifer o fodelau darparu er mwyn cael gwell dealltwriaeth o'r ffyrdd y gall dysgwyr elwa o drefniadau llai ffurfiol, a'r potensial i'r rhain asio gyda'r hyn gaiff ei gynnig gan y prif ffrwd, gydag ystyriaeth o ddulliau cynaliadwy o ddarparu. Mae potensial technoleg, yn enwedig dysgu ar-lein, i ddod dros materion megis hygyrchedd daearyddol a lleihau costau yn sylweddol, ond mae'n angenrheidiol bod yn ymwybodol mai dim ond un ffurf o ddysgu yw hwn, a bod angen cydbwysu costau datblygu sgiliau hyfforddwy a dysgwyr posibl, a datblygu isadeiledd technegol, yn erbyn y buddiannau a'r arbedion posibl. Mae hefyd yn bwysig cadw cyd-destun cymdeithasol dysgu mewn ffocws, a'r cyfraniad mae rhyngweithio cymdeithasol yn ei wneud i gyfoeth a budd cyffredinol y profiad dysgu.

Beth bynnag fo'r technegau darparu penodol, mae mabwysiadu dull sy'n cael ei arwain gan y dysgwr yn helpu i roi teimlad o bŵer a hyder i ddysgwyr oedd yn flaenorol heb eu grymuso, ac yn cynyddu ysgogiad. Mae gweithio mewn partneriaeth yn galluogi darparwyr i dynnu ar y profiad arbenigol mewn sectorau arbennig er mwyn gosod y dysgwr, gyda'i holl anghenion dysgu, gan gynnwys y cyd-destun cymdeithasol a rhyngbersonol yr hwylusir y broses ddysgu ynddi, yng nghanol y darlun. Os oes gan y sector Gwirfoddol a Chymunedol un cryfder arbennig, yna'r profiad yma o weld y dysgwr mewn cyd-destun cyfannol yn eu milltir sgwâr yw hwnnw, a dyma'r persbectif sydd rhaid ei gadw a'i ddatblygu os yw'r sector am wneud y gorau o'r cyfleoedd all ddod o gymryd rhan mewn rhaglen fwriadol o ddatblygu mewn partneriaeth.

7.4 Cyfrannu tuag at Rwydwaith Ddysgu

Fel awgrymwyd yn flaenorol, bydd adeiladu Rhwydwaith Ddysgu effeithiol yn gofyn am ymroddiad i barhau i ddatblygu cyd-barch a chyd-ddealltwriaeth, a chroesawu gweledigaeth strategol gyffredin sy'n rhoi anghenion y dysgwr yn y canol. Mae angen dealltwriaeth glir o'r cysyniad o Rwydwaith Ddysgu er mwyn i'r sector 'brynu'r' weledigaeth, a bod yn glir am y manteision a'r agendâu y gellir gymryd mantais ohonynt, ac sydd yn mynd uwchlaw buddion sector penodol. Yn y cyd-destun hwn, mae dealltwriaeth a gwerthfawrogiad, o amrywiaeth y sector yn hanfodol, gan mai'r gwahaniaethau rhwng mudiadau a'r cymunedau maen nhw'n eu cynrychioli a ble y'u lleolir nhw, sy'n gwneud gweithio mewn partneriaeth tuag at strategaeth gyffredin yn dasg anodd ond hefyd yn un sydd â'r potensial i fod mor effeithiol.

Mae'n rhaid felly fod yna ddyluniad clir o werthoedd a diwylliant cyffredinol y sector yn ei gyfanrwydd, amgyffrediad o *undod-mewn-amrywiaeth* addas, ac ymdrech i fapio rôl glir ar gyfer y sector i gynnig darpariaeth unigryw ond gyflenwol ac arbenigol o fewn dysgu oedolion ac yn y gymuned yn Sir Benfro.

Dengys ymchwil fod "*yn rhaid i ariannu annog partneriaeth yn hytrach na chystadleuaeth ymysg sefydliadau, a bod yn seiliedig ar fapio cyson, strwythuredig o holl anghenion rhanddeiliaid a chynllunio strategol*".³ Fel awgrymwyd uchod, os yw datblygiad Rhwydwaith Ddysgu i fod arwain at ddarparu cyfleoedd cynaliadwy yn Sir Benfro, rhaid dadlau dros fodelau ariannu addas fydd yn rhoi'r sylfaen angenrheidiol ar gyfer cynllunio a darparu gwasanaethau integredig gaiff eu harwain gan anghenion.

³ *Best practice approaches to achieving parity of esteem in education and training*, Newidiem, Chwefror 2003

Gall **Adnabod a thynnu ar gryfderau a phrofiadau arbennig** darparwyr unigol ddim ond gwella defnydd effeithlon o adnoddau tra'n codi safonau ansawdd. Mae llwyddiant y rhwydwaith RISE, er enghraifft, wedi bod yn rhannol oherwydd y gallu i adnabod ac adeiladu ar y cryfderau oedd gan y partneriaid i ddod gyda nhw i'r rhwydwaith. Gwnaed y mwyaf o'r adnabyddiaeth fod gan y sector gwirfoddol, er enghraifft, lawer i'w gynnig o ran gwybodaeth arbenigol ac arbenigedd mewn ymgysylltu â grwpiau 'anoddach i'w cyrraedd' a'i fod mewn cyswllt â dysgwyr 'ar lawr gwlad' yn RISE drwy eu cysylltiad nhw â'r cynllun Hyrwyddo Dysgu ac mae'n enghraifft o'r buddiannau y gall y sector ddod â nhw i ddatblygiad model rhwydwaith.

Mae targedau osodwyd gan y Llywodraeth ar gyfer dysgu gydol-oes ac a gyflwynwyd yng nghydestun strategaeth 'Y Wlad Sy'n Dysgu'⁴, yn cydnabod y bydd ehangu cyfranogiad dysgwyr sy'n oedolion, yn enwedig rheiny mewn dysgu oedolion yn y gymuned, yn helpu tuag at gyrraedd y targedau hynny nodwyd yn y strategaeth fel yr angen i ddatblygu polisi a rhaglen 'i ymgymryd â hi ar sail partneriaeth gyda phawb all gyfrannu tuag at lwyddiant gan ddefnyddio ymgynghoriad effeithiol; y biwrocratiaeth lleiaf posibl; ac annog ymroddiad gwirioneddol i waith ar draws ffiniau cyfundrefnol gyda phartneriaid yn gwneud y mwyaf o gryfderau ei gilydd'.

Mae **ansawdd** darpariaeth wedi'u grybwyll mewn nifer o wahanol rannau yn yr adroddiad hwn ac mae gofynion sefydliadau megis Estyn o ran darpariaeth oedolion ac yn y gymuned yn golygu y bydd rhaid i bob darparwr sector sy'n gweithio yn y maes hwn gyrraedd y safonau hyn. Ar ben hyn, disgwylir i ELWa fuddsoddi £1.75 biliwn mewn dysgu a sgiliau yng Nghymru rhwng 2005-2008⁵. Mae gwella ansawdd darpariaeth ddysgu yn allweddol, ac mae system Adolygu Perfformiad Darparwr (PPR) wedi'i datblygu gan ELWa er mwyn adeiladu arolwg cynhwysfawr o ansawdd a pherfformiad pob darparwr. Mae PPR yn cael ei weithredu er mwyn gweithredu pŵerau (Deddf Dysgu a Medrau 2000) i asesu ansawdd y ddarpariaeth gaiff ei hariannu gan ELWa, a chymryd barn am ansawdd i ystyriaeth wrth benderfynu pa ddarparwyr y dylid parhau i'w hariannu.

Mae llawer o brofiad o weithio o fewn fframwaith ansawdd megis Estyn ar draws darparwyr eraill, e.e. Sir Benfro Yn Dysgu a Choleg Sir Benfro. Fodd bynnag, mae'r sector Gwirfoddol a Chymunedol yn llai cyfarwydd â'r fframwaith archwilio, er nad yw hynny'n dweud nad ydyn nhw eisoes yn cwrdd â'r safonau ansawdd. Er fod nifer fechan o staff o fewn y sector wedi derbyn hyfforddiant ansawdd perthnasol, mae angen ehangu hyn a bydd rhannu gwybodaeth a sgiliau yn allweddol er mwyn sicrhau fod pob darparwr o fewn y sector Gwirfoddol a Chymunedol yn gallu gweithio o fewn fframwaith Estyn.

⁴ Y Wlad Sy'n Dysgu: Rhaglen gynhwysfawr ar gyfer addysg a dysgu gydol oes hyd at 2010 yng Nghymru, Awst 2001

⁵ Gwefan ELWa, www.elwa.org.uk

8. Argymhellion

Dylid ystyried y prif argymhellion yn yr adroddiad hwn yng nghyd-destun y casgliadau cyffredinol a fanylir uchod, ac maent yn adlewyrchu'r posibiladau i'r sector Gwirfoddol a Chymunedol chwarae rôl bositif a gweithgar i helpu datblygu Rhwydwaith Ddysgu effeithiol ar gyfer oedolion ac yn y gymuned yn Sir Benfro.

- Dylid gwneud ymchwil pellach er mwyn mapio'n llawn darpariaeth bresennol ar draws y sector. Dibynnodd yr ymchwil presennol i sefydlu data llinell isaf ar ddarpariaeth yn bennaf ar atebion i holiaduron, sydd yn mynd i roi ymateb rhannol bob tro. Mae'n debyg y bydd dulliau mwy llafurus, megis ymweliadau personol, yn angenrheidiol er mwyn ymgymraedd yn llawn â mudiadau sy'n darparu hyfforddiant ar hyn o bryd, cyn y gellir cyrraedd darlun llawnach a mwy awdurdodol o lefelau presennol y ddarpariaeth
- Dylid rhoi ystyriaeth i'r modd y gellid mapio gwybodaeth gasglwyd ar ddarpariaeth ac anghenion dysgwyr gan ddefnyddio System Wybodaeth Ddaearyddol (GIS) fel gaiff ei defnyddio gan yr Awdurdod Lleol. Byddai hyn yn galluogi adnabyddiaeth well o faterion yn ymwneud â hygyrchedd daearyddol, ffactorau demograffig, adnoddau lleol, ac anghenion lleol. Gellid rhoi gwybodaeth a gasglwyd o fewn y sector Gwirfoddol a Chymunedol i mewn i gronfa ddata ganolog a allai yn ei dro fwydo i mewn i systemau gwybodaeth ehangach sy'n cyrraedd dysgwyr presennol a phosibl, megis Porth Addysg Sir Benfro.
- Gan gofio fod System Wybodaeth ddim ond mor ddibynadwy â'r wybodaeth gaiff ei rhoi ynddi, argymhellir bod gwaith pellach yn cael ei wneud gyda mudiadau i'w hannog i wella'r modd maen nhw'n cofnodi gwybodaeth ynghylch anghenion dysgwyr – boed wedi'u diwallu ai peidio. Efallai bydd angen hyfforddiant i annog mudiadau i brisio gwybodaeth o'r fath a datblygu hyder o ran ei gyrchu a'i ddehongli.
- Dylid rhoi cefnogaeth i'r mudiadau hynny sy'n ystyried datblygu dysgu achrededig yn y dyfodol, ac i'r rheiny sy'n dymuno edrych ar wella darpariaeth yn gyffredinol.
- Mae nifer fawr o staff yn ymwneud â darparu hyfforddiant, a dylid gwneud ymdrech i adeiladu ar eu harbenigedd, a chanfod beth allai fod ei angen yn nhermau cefnogaeth.
- Yng nghyd-destun gweithio i fframwaith ansawdd Estyn ar gyfer darpariaeth dysgu oedolion ac yn y gymuned, argymhellir y dylid addasu'r *Good practice guide for Voluntary Organisations and the Common Inspection Framework*⁶ ar gyfer ei ddefnyddio yn Sir Benfro. Er fod yr arweiniad hwn wedi'i seilio ar yr *Adult Learning Inspectorate (ALI)* yn Lloegr, mae egwyddorion cyffredinol y fframwaith yn debyg i Estyn a gellid eu haddasu'n rhwydd er mwyn rhoi cyflwyniad gwych i fudiadau Gwirfoddol a Chymunedol sy'n newydd i'r dull yma, fel cam cyntaf tuag at weithio o fewn fframwaith Estyn.
- Caiff llawer o hyfforddiant ei ddarparu ar hyn o bryd yn adeilad y mudiad sy'n cynnig yr hyfforddiant. Dylid archwilio potensial elwa o hyn ac hyrwyddo defnydd potensial y cyfleusterau hyfforddiant i ddarparwyr neu fudiadau eraill fel ffordd o gynhyrchu ffynhonnell incwm ychwanegol i gefnogi gweithgareddau.

⁶ *Good practice guide for Voluntary Organisations and the Common Inspection Framework, York and North Yorkshire Voluntary Sector Learning and Skills Network, Mawrth 2003*

- Er mwyn sicrhau gwerthusiad effeithiol o ganlyniadau dysgu 'meddal', awgrymir bod gwaith yn cael ei wneud gydag arfau megis RARPA/*Catching Confidence*⁷ a ddatblygwyd yn ddiweddar gan NIACE.
- Parhau i archwilio modelau hunangynhaliol gaiff eu harwain gan y dysgwr megis model y Clwb Dysgu, a chyfleoedd cydweithrediadol er mwyn gwneud y mwyaf o adnoddau a sgiliau/arbenigedd.
- Gwneud awdit sgiliau a diddordeb ar draws darparwyr wrth ddatblygu gweithgareddau ar-lein gan ddefnyddio adnoddau megis Porth Addysg Sir Benfro.

Adnabod a phrisio cyfraniad y sector Gwirfoddol a Chymunedol

Dengys yr ymchwil hwn yn glir fod gan y sector rôl bwysig, ac unigryw mewn sawl ffordd, i'w chwarae yn narpariaeth cyfleoedd dysgu oedolion ac yn y gymuned yn Sir Benfro. Wrth baratoi am ddyfodiad Rhwydwaith Ddysgu, bydd hi'n bwysig adnabod meysydd o arbenigedd penodol fydd yn galluogi'r sector i chwarae rôl bositif yn natblygiad y rhwydwaith hwn. Roedd y syniad a awgrymwyd gan bartneriaid mewn ymchwil DOG yn Sir Benfro⁸ yn awgrymu datblygu 'canolfannau o arbenigedd penodol' cysylltiedig ag arbenigeddau pwnc penodol, grwpiau rhwydwaith ar-lein, a rhannu polisïau megis gweithio gydag oedolion bregus. Mae hyn yn cydnabod y cyfraniadau penodol sydd gan bartneriaid i'w gwneud i'r rhwydwaith, a gellir rhannu gwaith y canolfannau arbenigol hyn ar draws y rhwydwaith er mwyn sicrhau ymdriniaeth effeithiol a chyson.

Yn ogystal ag adnabod arbenigeddau penodol o fewn y sector, mae'n rhaid cael dyluniad clir a chyfathrebu *gwerthoedd a diwylliant cyffredinol* y sector cyfan, gan ddiffinio cyfraniad neilltuol o fewn dysgu oedolion ac yn y gymuned yn Sir Benfro.

Awgryma'r ymchwil hwn y bydd cydnabod fod gan y sector rôl bwysig i'w chwarae yn natblygiad Rhwydwaith Ddysgu Sir Benfro, a diffinio'r rôl yma yn golygu gwaith i godi ymwybyddiaeth am y cysyniad o Rwydwaith Ddysgu, ac fe argymhellir bod angen rhaglen o ddigwyddiadau codi ymwybyddiaeth ac ymgysylltu mewn trafod pellach er mwyn sicrhau 'pryniant' digonol i'r cysyniad.

Ariannu a Chynaliadwyedd

Yng nghyd-destun datblygu dull integredig a chynaliadwy ar gyfer hyfforddiant yn y sector, mae'n rhaid diogelu ariannu sy'n annog cydweithio dros gystadleuaeth, a dull strategol sy'n cael ei arwain yn llai gan brosiect a gyda mwy o ffocws ar gynllunio hirdymor dros brosiectau tymor byr wedi'u gyrru gan gyllid. Dylid defnyddio ariannu i annog a galluogi gweithio mewn partneriaeth a lleihau dyblygiad ymdrech. Yn y pen draw, mae angen i ariannu ddilyn y dysgwr, a golyga hyn y dylai gael ei gynllunio a'i ddosbarthu mewn ffordd sy'n gweld y dysgwr yn eu cyd-destun cymunedol, gan ymateb i rwystrau mynediad a chwrdd â dyheadau dysgwyr er mwyn sicrhau fod cydraddoldeb cyfle yn realiti mewn dysgu oedolion ac yn y gymuned.

Mae materion eisoes wedi'u trafod ynghylch ail-feddwl patrymau ariannu er mwyn annog gweithio mewn partneriaeth, ac mae angen dull gyfannol, wedi'i arwain gan anghenion y dysgwr, i gynllunio strategol ac ariannu. Os yw'r sector am elwa o hyn a pharhau i fod yn geffyl blaen, mae angen iddo ddiffinio a marchnata'n weithgar ei gyfraniad unigryw i ddarparu cyfleoedd dysgu. Wrth ddathlu a phrisio'r amrywiaeth sy'n rhan o'i gryfder unigryw, mae dal angen iddo ddiffinio a chyfathrebu athroniaeth nodweddiadol, ac ystyried ac hyrwyddo'r amryw esiamplau o arfer da y mae wedi'u datblygu ac a all gyfrannu tuag at gyfoethogi profiad dysgu oedolion ac yn y gymuned ar gyfer pobl Sir Benfro.

⁷ *Catching Confidence: the nature and role of confidence – ways of developing and recording changes in the learning context*, NIACE, 2005

⁸ *The Learning Journey: a collaborative approach to Adult and Community based learning in Pembrokeshire*, Allman, Mawrth 2006